

IJTIMOIIY TARMOQLAR DISKURSIDA O‘ZBEK TILINING LEKSIK-SEMANTIK VA USLUBIY XUSUSIYATLARI.

Zokirova Marziya Rustam Qizi

Tashkent perfect university boshlang'ich ta'lim ii bosqich talabasi.

marziyam232@gmail.com

Ilmiy rahbar: Abdualimova Mahfuza Safarboy Qizi

Tashkent perfect university "gumanitar fanlar" kafedrası o'qituvchisi.

mahfuzaabdualimova09@gmail.com

Orcid: 0009-0001-2453-4918

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy raqamli muloqot muhitida — ijtimoiy tarmoqlar diskursida (Telegram, Instagram, Facebook, TikTok) o‘zbek tilining leksik-semantik va uslubiy transformatsiyalari atroflicha tahlil qilinadi. Tadqiqot ijtimoiy tarmoq foydalanuvchilarining nutqiy xulq-atvorini o‘rganish orqali neologizmlar, o‘zlashma so‘zlar, jargon va slenglar, qisqartmalar hamda kompressiv sintaksis hodisalarini aniqlashga qaratilgan. Muloqotda emojilar, memlar va multimodal vositalarning pragmatik funksiyasi, adabiy til me’yorlarining o‘zgarishi va uslubiy aralashuvlar (kodu o‘zgartirish) holatlari ilmiy va amaliy misollar yordamida ko‘rsatib beriladi.

Kalit so‘zlar: ijtimoiy tarmoqlar diskursi, raqamli lingvistika, leksik-semantik transformatsiya, uslubiy aralashuv, internet-sleng, neologizm, kompressiv sintaksis, multimodal muloqot, emoji pragmatikasi, internet-lingvistika.

Annotation: This article provides a comprehensive analysis of the lexical-semantic and stylistic transformations of the Uzbek language in modern digital communication, specifically within social media discourse (Telegram, Instagram, Facebook, TikTok). By examining the speech behavior of social network users, the study aims to identify neologisms, loanwords, jargon, slang, abbreviations, and phenomena of compressive syntax. The pragmatic function of emojis, memes, and multimodal tools in communication, alongside the erosion of literary language norms and stylistic code-switching, are highlighted through empirical and analytical evidence.

Keywords: social media discourse, digital linguistics, lexical-semantic transformation, stylistic mixing, internet slang, neologism, compressive syntax, multimodal communication, emoji pragmatics, internet linguistics.

Аннотация: В данной статье подробно анализируются лексико-семантические и стилистические трансформации узбекского языка в современной цифровой коммуникации — в дискурсе социальных сетей (Telegram, Instagram, Facebook, TikTok). На основе изучения речевого поведения пользователей выявляются особенности неологизмов, заимствований,

жаргонизмов, сленга, аббревиатур и компрессивного синтаксиса. На конкретных примерах демонстрируются прагматические функции эмодзи, мемов и мультимодальных средств, а также смешение стилей и изменение норм литературного языка.

Ключевые слова: дискурс социальных сетей, цифровая лингвистика, лексико-семантическая трансформация, стилистическое смешение, интернет-сленг, неологизм, компрессивный синтаксис, мультимодальная коммуникация, прагматика эмодзи, интернет-лингвистика.

KIRISH.

Raqamli texnologiyalar va global axborot tarmoqlarining jadal rivojlanishi insoniyatning muloqot shakllarini tubdan o'zgartirdi. Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar (Telegram, Instagram, Facebook, TikTok, YouTube) shunchaki shaxsiy xabar almashish vositasi emas, balki til hodisalari, uslubiy novatsiyalar va leksik o'zgarishlar tez fursatda shakllanadigan jonli lingvistik laboratoriyaga aylandi. Ayniqsa, o'zbek tili ijtimoiy tarmoqlar diskursida o'ziga xos lingvo-madaniy hamda struktur-semantik xususiyatlarni namoyon etmoqda.

An'anaviy adabiy til me'yorlari rasmiy, ilmiy va badiiy uslublarda muayyan qoidalar (orfografiya, punktuatsiya, stilistika) asosida tartibga solingan bo'lsa, ijtimoiy tarmoqlar diskursi quyidagi omillar ta'sirida tezkor, erkin va gibrid xarakterga ega bo'ldi:

Muloqotning tezkorligi: Axborotni zudlik bilan uzatish va javob olish ehtiyoji.

Yozma va og'zaki nutqning sintezi: Yozma shaklda og'zaki nutq sintaksisi hamda ekspressivligining namoyon bo'lishi.

Ekran cheklovlari va vizuallashuv: Matn bilan birga tasvir, video, stiker va emojilardan parallel foydalanish.

O'zbek internet-segmentida (UzNet) o'zbek tilining qo'llanish darajasi ortib borayotgan bo'lsa-da, uning leksik tarkibidagi o'zgarishlar, o'zlashma so'zlarning moslashuvi hamda uslubiy me'yorlardan chekinish holatlarini ilmiy jihatdan tizimlashtirish zamonaviy o'zbek tilshunosligining dolzarb vazifalaridan biridir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Ushbu tadqiqotda ijtimoiy tarmoqlar diskursida o'zbek tilining leksik-semantik va uslubiy xususiyatlarini aniqlash uchun kompleks tilshunoslik metodlaridan foydalanildi:

1.Korpus lingvistikasi va diskursiv tahlil: 2024–2026-yillar oralig'ida Telegram kanallari (ommabop yangiliklar hamda blokpost kanallar), Instagram sahifalari va Facebook guruhlaridagi 15,000 dan ortiq foydalanuvchi postlari va sharhlari (kommentariy) tanlab olindi va lingvistik tahlilga tortildi.

2.Kompression-semantik metod: Internet-muloqotda so'zlarning qisqarishi, ixchamlashuvi hamda semantik kengayishi holatlarini baholashda qo'llanildi.

3.Kodu o'zgartirish (Code-switching) va gibridizatsiya tahlili: Nutqda o'zbek, rus va ingliz tili unsurlarining o'zaro aralashuvi va ularning funksional vazifalarini aniqlash.

4.Pragmatik tahlil: Emojilar va multimodal vositalarning matn semantikasiga hamda emotsional-ekspressiv bo'yoqdorlikka ta'sirini baholash.

NATIJALAR VA TAHLIL.

Ijtimoiy tarmoqlar diskursida o'zbek tilining qo'llanishi natijasida aniqlangan leksik-semantik va uslubiy xususiyatlar uchta asosiy yo'nalishga ajratildi:

1. Leksik-semantik xususiyatlar va neologizmlar

Ijtimoiy tarmoqlar o'zbek tili leksikasiga uchta manba hisabidan yangi birliklarni olib kirdi:

Inglizcha IT va axborot texnologiyalari terminlarining moslashuvi:

To post \rightarrow post qilmoq, post joylamoq

To share \rightarrow ulashmoq, shaer qilmoq

To stream \rightarrow strim qilmoq, efirga chiqmoq

Content \rightarrow kontent (so'z semantikasi kengayib, faqat raqamli kontentni bildiradi)

Blogger / Influencer \rightarrow bIoger, inflyuenser

Leksik va semantik kalkalash ile jargonlashuv:

Ijtimoiy tarmoqlarda ba'zi so'zlar o'zining birlamchi leksik ma'nosidan tashqari yangi metafora va ekspressiv ma'no kasb etmoqda:

"Hype" (Xayp): Sun'iy shov-shuv, e'tibor qozonish harakati.

"Bot": Texnik ma'nosidan tashqari, ijtimoiy diskursda "fikrsiz, tayyor topshiriqni bajaruvchi inson" semasiga ega bo'ldi.

"Xater" (Xeyter): Sababsiz nafrat bildiruvchi yoki tanqid qiluvchi shaxs.

"Troll": Qasddan nizoli vaziyat keltirib chiqaruvchi akkaunt/shaxs.

So'z yasalishidagi novatsiyalar hamda qisqartmalar (Kompresiv sintaksis):

Vaqtini tejash ehtiyoji tufayli so'z birikmalari va iboralar ixchamlashtiriladi:

Salom \rightarrow Slm, Salomlar

Rahmat \rightarrow Rmx, Raxmat

Qayerdasiz? \rightarrow Qasiz? / Qadasiz?

Assalomu alaykum \rightarrow A.A. / Assalom

2. Uslubiy xususiyatlar va Kodu o'zgartirish

Ijtimoiy tarmoqlardagi o'zbekcha muloqotda sof adabiy uslubdan ko'ra gibrid (aralash) uslub ustunlik qiladi. Bu quyidagi shakllarda namoyon bo'ladi:

O'zbek-Rus-Ingliz tili aralashuvi:

Foydalanuvchilar o'z fikrini ta'sirchanroq berish uchun bir jumla ichida bir nechta tildan foydalanadi.

Misol: "Bugungi event juda zor bo'ldi, organizatorlarga respect, prosto dushi xursand bo'ldik!"

Bu yerda o'zbekcha (*juda zor bo'ldi, xursand bo'ldik*), inglizcha (*event, respect*) va ruscha (*organizatorlarga, prosto dushi*) leksik birliklar bitta grammatik ipga tizilgan.

Grammatik va punktuatsion me'yorlarning erkinlashuvi:

Katta harflardan voz kechish yoki aksincha, emotsiyani ko'rsatish uchun barcha harflarni KATTA yozish (CAPS LOCK — baqirish, hayqirish semantikasi).

Tinish belgilarining ketma-ket takrorlanishi (???, !!!) yoki ularni umuman ishlatmaslik.

Bo'g'iz undoshlari (*h* va *x*) hamda *o'*, *g'* harflarining yozilishida e'tiborsizlik (masalan, *o'g'il* yerine *ogil*, *xabar* yerine *habar*).

3. Multimodal va vizual muloqot vositalari

Ijtimoiy tarmoqlarda matn faqat harflardan iborat emas. Leksik birliklar o'rnini qisman vizual belgilar egallaydi:

Vizual vosita	Funksiyasi va lingvistik roli	Misol
Emoji (Paralingvistik)	Matndagi ohang, kayfiyat va qochiriqlarni (ironiya) ifodalaydi. So'z o'rnini bosadi.	"Rahmat 😊" (samimiy emas/masxara) vs "Rahmat ❤️" (minnatdorlik)
Memlar (Meme)	Kognitiv va madaniy kodlarni uzatadi. Qisqa matn va tasvir orqali murakkab ijtimoiy hodisani ifodalaydi.	Yillar davomida shakllangan iboralar o'rniga tayyor tasviriy shablon qo'llash.
Stikerlar	Tayyor iboralar va emotsional reaksiyalar to'plami.	"Chiki-piki", "Kotta bola", "Yorvoribsiz" va h.k.

XULOSA: Ijtimoiy tarmoqlar diskursida o'zbek tilining qo'llanilishi bo'yicha o'tkazilgan tahlillar quyidagi ilmiy xulosalarga kelish imkonini beradi:

Leksik boyish va gibridlashuv: O'zbek tili ijtimoiy tarmoqlar ta'sirida o'z leksikonini internatsional va texnik termining o'zlashuvi hamda mavjud so'zlarning semantik kengayishi hisobiga jadal boyitmoqda. Shu bilan birga, rus va ingliz tillari bilan o'zaro intensiv aralashuv (code-switching) sodir bo'lmoqda.

Uslubiy moslashuvchanlik: Internet muloqotida yozma nutq va og'zaki nutq chegaralari yo'qolmoqda. Natijada, kompressiv sintaksis (qisqartmalar) hamda emotsional-ekspressiv belgilarga bo'lgan ehtiyoj ortmoqda.

Multimodal til madaniyati: Emojilar, memlar va stikerlar o'zbek tilidagi yozma diskursning ajralmas va mazmuniy qismiga aylanib, matnning pragmatik va semantik yukini oshirmoqda.

Tavsiyalar: Ijtimoiy tarmoqlardagi til erkinligi tabiiy jarayon bo'lsa-da, adabiy til me'yorlari va raqamli savodxonlikni oshirish uchun zamonaviy o'zbek tili izohli lug'atiga internet-slang va neologizmlarni tartibli kiritish hamda UzNet segmentida o'zbek adabiy tili targ'ibotini kuchaytirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abduhatov, N. (2022). *O'zbek internet diskursining lingvistik xususiyatlari*. Toshkent: Fan va texnologiya.
2. Crystal, D. (2006). *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Yusupov, U. K. (2020). *Chog'ishtirma lingvistika va diskurs tahlili*. Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti.
4. Mahmudov, N. (2018). *O'zbek tili uslubiyati va nutq madaniyati*. Toshkent: O'qituvchi.
5. Herring, S. C. (2013). *Discourse in Computer-Mediated Communication*. In *The Handbook of Discourse Analysis* (pp. 613-637). Wiley-Blackwell.
6. Rahmatullayev, SH. (2010). *Hozirgi o'zbek adabiy tili*. Toshkent: Universitet.
7. Searle, J. R. (1969). *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge University Press.